

زنده‌یاد دکتر حسن احمدی گیوی در اول بهمن ۱۳۰۶ شمسی در شهر گیوی استان اردبیل چشم به جهان گشود. دوره ابتدایی را در مدرسه ناصری خلخال گذراند. پس از اخذ مدرک کارشناسی ارشد در رشته فلسفه موفق به گرفتن مدرک دکتری در رشته زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران شد. گیوی که از شاگردان استاد بدیع‌الزمان فروزانفر و از دوستان مرحوم محمد معین بود، از ابتدای شکل‌گیری لغت‌نامه دهخدا به مدت چهار دهه با آن مؤسسه همکاری داشت که حاصل آن تدوین ۲۴ جلد از ۲۲۲ جلد آن بود. وی تألیف کتاب «دستور تاریخی فعل» را در سال ۱۳۴۲ آغاز کرد. این کتاب که رساله دکترای او نیز محسوب می‌شود، در سال ۱۳۴۴ عنوان کتاب برتر سال را نصیب خود کرد. کتاب یادشده پس از سه دهه و در قالب دو جلد ارائه شد. دکتر احمدی گیوی مؤلف بیش از پنجاه اثر گران قدر است که از آن جمله می‌توان به کتاب‌های آیین پژوهش و مرجع‌شناسی، از فن نگارش تا هنر نویسندگی، دستور تطبیقی زبان ترکی و فارسی، دستور تاریخی فعل، شوریده و بی‌قرار، گزیده اشعار و مقالات دهخدا و ادب و نگارش اشاره کرد.

جوهر مؤذنی

به مناسبت
درگذشت استاد دکتر
حسن احمدی گیوی

این نویسنده و پژوهشگر و استاد پیش‌کسوت زبان و ادب فارسی سرانجام صبح روز سه‌شنبه ۲۶ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۱، در هشتاد و پنج‌سالگی بر اثر ایست قلبی در منزلش دار فانی را وداع گفت.

آثار استاد

گرچه مدارج دانشگاهی‌اش را تا اخذ مدرک فوق‌لیسانس فلسفه و علوم تربیتی پی می‌گیرد اما قریحه ادبی و ذوق شعر و شاعری، که از عنفوان جوانی در او متبلور بوده است، حسن احمدی گیوی را ترغیب به تحصیل در زبان و ادب فارسی می‌کند. آن‌چنان که رساله دکترای خویش را با موضوع «دستور تاریخی فعل» به نگارش درمی‌آورد و در سال ۱۳۴۴ از رساله دکترای خود دفاع می‌کند اما موضوع «فعل» بعد از آن احمدی گیوی را رها نکرد و به مهم‌ترین دغدغه پژوهشی او بدل شد. در خلال این سال‌ها احمدی گیوی در مؤسسه دهخدا زیر نظر استاد محمد معین مشغول به کار بود و تحقیق و تفحص در زبان و ادب فارسی را به جد دنبال می‌کرد: «از سال چهارم تا امروز یعنی حدود ۴۵ سال است که من در مؤسسه لغت‌نامه دهخدا کار می‌کنم و ۲۴ جلد از ۲۲۲ جلد مجموعه لغت‌نامه دهخدا را من نوشته‌ام؛ یعنی، بیش از دیگر همکاران این مؤسسه، مجلدات لغت‌نامه را تألیف کرده‌ام.» با این حال احمدی گیوی مهم‌ترین اثر خویش را همان دستور تاریخی فعل می‌داند. این کتاب مشتمل بر ۱۹۶۵ صفحه است و برخی از فصول مهم آن به این شرح‌اند: «تعریف فعل و کلیات»، «اقسام فعل به اعتبار زمان» (که یکی از فصول اصلی کتاب است)، «اقسام فعل به اعتبار

مفعول»، «اقسام فعل به اعتبار فاعل»، «اقسام فعل به اعتبار ساختار»، «اقسام فعل به اعتبار نقش»، «اقسام فعل به اعتبار صرف»، «اقسام فعل به اعتبار وجه»، «اقسام فعل از جهات گوناگون»، «مفردات فعل»، «فعل و گفتنی‌های ناگفته». از دیگر آثار مهم احمدی گیوی کتاب «آیین پژوهش و مرجع‌شناسی» است. حسن احمدی گیوی اثری با عنوان زبان و نگارش فارسی نیز نگاشته است. او درباره زبان فارسی دیدگاه‌های تازه‌ای دارد و معتقد است: «زبان فارسی یکی از زبان‌های مهم خانواده زبان‌های هند و اروپایی است. با وجود پژوهش‌های دامنه‌داری که در زمینه تاریخ زبان فارسی و زبان‌های ایرانی میانه و باستان انجام گرفته، هنوز به درستی نمی‌دانیم زبان فارسی دنباله مستقیم کدام یک از زبان‌های ایرانی میانه است. از این زبان که از نیمه سده سوم، آثاری از آن در دست است و از آن تاریخ به بعد روز به روز گسترش یافته و آثار بی‌شماری در آن آفریده شده، در حیطه فرهنگ آسیایی و بلکه جهانی تبدیل به زبانی شده که شاهکارهای جهانی آفریده است، چنان که کمتر زبانی از زبان‌های زنده موجود می‌توان سراغ داشت که در این پهنه با زبان فارسی برابری کند.» احمدی گیوی درباره قواعد دستور زبان فارسی و تاریخ تدوین آن می‌گوید: «کهن‌ترین قواعد دستور زبان از شبه‌قاره هند است که ۵۰۰ سال پیش از میلاد مسیح برای زبان سانسکریت تدوین شده و پژوهش‌هایی ارزشمند از صرف و نحو به ویژه «پانینی» که در قرن ۴ قبل از میلاد می‌زیسته، سخت مشهود است. اما دانشمندان و پژوهشگران ایرانی، در زمینه زبان خود کوشش و اندیشه کمتری به کار

خطر تحریر زبانی فارسی

۲۸

رشد آموزش زبان و ادب فارسی
شماره ۳/ بهار ۱۳۹۲

بسته‌اند؛ به طوری که بحث جنبی دربارهٔ مطالب دستوری زبان فارسی از سدهٔ هفتم بیشتر نیست و کهن‌ترین مأخذی که در آن به برخی از صرف و اشتقاق فارسی اشارت رفته، کتاب «المعجم فی معاییر اشعار العجم» شمس قیس رازی است که حدود سال ۶۳۰ ه. ق تألیف شده است و نگارش کتاب مستقل دستوری برای زبان فارسی از سدهٔ ۱۳ فراتر نمی‌رود.»

دستور زبان فارسی نیز عنوان اثر دیگری از حسن احمدی گیوی به همراه دکتر حسن انوری است که در خرداد ۱۳۶۴ در دو جلد انتشار یافت و به سرعت به یکی از منابع مهم درسی و پژوهشی بدل شد. این کتاب، مجموعه‌ای جامع و مفید از اصول و قواعد دستور زبان نوشتاری امروز است که شاهدها و مثال‌هایی بسیار از این زبان را در بر دارد.

«دستور مجموعهٔ قواعدی است که از زبان استخراج می‌شود. ما حتی در مثال‌هایی که آوردیم، از زبان روز استفاده کردیم. از بزرگانی همچون صادق هدایت، جمال‌زاده، دکتر اسلامی ندوشن، استاد مطهری و نویسندگان برتر ایران نمونه آوردیم. استادان بزرگواری که پیش از ما به نگارش دستور زبان فارسی اهتمام ورزیده‌اند، تنها به شعر و نثر قدما می‌پرداختند؛ حال آنکه باید توجه داشت که قواعد دستوری در شعر بسیار متفاوت است.» حسن احمدی گیوی شاعر نیز هست: «شعرهای من بیشتر در قالب کلاسیک سروده شده، البته شعر آزاد هم دارم، اما شعر سپید اصلاً نگفتم و نمی‌توانم بگویم. اشعار من عموماً در قالب غزل نیست. در مجموع دو - سه غزل دارم که این غزل‌ها هم به یاد عزیزانم سروده شده است. شعرهای من بیشتر یا

قطعه هستند یا قصیده. عموماً شعرهای ملی و میهنی، سیاسی و اجتماعی و انتقادی و مبارزاتی و انقلابی‌اند. چه در جریان انقلاب و چه بعد از انقلاب اشعاری که سروده‌ام، همه را در یک جلد گردآوری کرده‌ام.» او به محتوای سخن ایمان دارد تا قالبی که با آن شعر سروده شده است: «از حضرت محمد(ص) پرسیدند عقیدهٔ شما دربارهٔ شعر چیست. ایشان فرمودند: «شعر سخن است و سخن، خوب و بد دارد.» اگر در شعر سعدی یک سخن سست دیدید، نمی‌توانید بگویید چون این سخن را سعدی گفته پس خوب است. حتی گم‌نام‌ترین شاعر هم می‌تواند سخن تازه و دلنشینی بگوید.

او به خطر تحریف زبان فارسی نگاه قابل توجهی دارد: «خطری که من برای زبان فارسی احساس می‌کنم، خیلی مربوط به صدا و سیما و نهادهای مشابه نیست. اصل خطر به دلیل زبان‌های علمی دنیاست که با اختراعات فراوانی که صورت می‌گیرد وارد مملکت می‌شود. این زبان علمی به سرعت با فارسی درآمیخته می‌شود. ما به دلیل کمبود بودجهٔ تحقیقاتی برای اهل فرهنگ و تحقیق تاب مقاومت در برابر این هجوم گسترده نداریم. در نتیجه، این طوری رحمانه تهدید می‌شویم.»

دنباله مطلب در وبگاه نشر به

